

A detailed oil painting of a man with a long, dark beard and mustache, wearing a white ruffled collar and a dark coat. He is looking slightly to the right with a serious expression. The background is dark and textured.

VERDRAAGZAAM OF GEHOORZAAM?

---

*Jacobus Trigland over
christelijke verdraagzaamheid (2)*

In het septembernummer besprak Bart van Egmond de visie van de zeventiende-eeuwse theoloog Jacobus Trigland op christelijke verdraagzaamheid, die hij beschrijft in zijn boekje *De recht-gematigde christen*.¹ Dit artikel gaat over de vorm van verdraagzaamheid die Trigland in zijn boek bestrijdt. Tot slot wordt nagegaan wat we van Trigland kunnen leren met het oog op de situatie van onze kerken.

Nadat Jacobus Trigland zijn eigen visie op christelijke verdraagzaamheid heeft uiteengezet, gaat hij in discussie met 'de moderateurs van deze tijd'. Dat zijn de mensen die zeiden: als de aangenomen leer wordt bestreden, dan moet je omwille van de vrede een beetje toegeven, of iets van je mening laten vallen, of zoeken naar een manier van spreken waarmee beide partijen uit de voeten kunnen. Dat is de beste manier om de vrede in de kerk te bewaren. Trigland vraagt: mag dat?

Gods Woord is precies

Trigland zegt: nee, dat mag niet. Waarom niet? Heel de Schrift leert namelijk dat de waarheid van Gods Woord altijd openlijk in de kerk uitgedragen en verdedigd moet worden, en wat daarmee in strijd is, moet verworpen worden. We mogen daar nooit van afdoen omwille van mensen. Onze critici, zegt Trigland, noemen ons dan 'preciezen, hardhoofdige en onrekkelijke mensen'. Dat zijn wij ook. Maar niet omdat wij zo graag vasthouden aan ons eigen gelijk. Wij zijn precies en onrekkelijk, omdat

Gods Woord precies en onrekkelijk is. En je mag niet sjoemelen met Gods Woord. Want Gods Woord is de norm voor ons geloof en leven, de enige regel waarnaar wij ons moeten richten. Daaraan moeten wij ons dus heel precies houden.

Trigland geeft dan het voorbeeld van Mozes tegenover Farao. Farao wilde het volk wel laten gaan naar de berg Horeb om daar God te vereren, maar ze moesten hun dieren in Egypte laten. Terwijl God had gezegd: 'geen klauw mag achterblijven' (Ex. 10:26). En dat herhaalt Mozes ook tegenover Farao. Wij geven niet toe. De dieren moeten mee, want die moeten we offeren aan de HERE. Mozes gaf dus niets toe aan Farao, terwijl hij daarmee toch nieuwe vijandschap had kunnen voorkomen. Waarom deed hij dat niet? Omdat hij aan Gods gebod maar niet in het algemeen, maar heel nauwkeurig moest gehoorzamen. Hij mocht niet zelf bepalen wat hij daarin bindend vond en wat niet.

Beheerders van Gods bezit

Waarom komt het er zó op aan? Daarover zegt Trigland iets heel treffends: wij zijn dienstknechten van God. Als

¹ Paginanummers in dit artikel verwijzen naar J. Trigland, *De recht-gematigde christen* (overgezet in huidige spelling door J. Koutstaal), Zwijndrecht, Van den Berg, 1983.

De leer van de waarheid is niet ons eigendom, het is de zaak van God

knecht van je meester moet je nauwkeurig gehoorzamen aan wat Hij je opdraagt. Wij hebben het recht niet om daar iets van af te doen omdat mensen dat willen. Want we staan in dienst van de Here God. 'De leer van de waarheid is niet ons eigendom, het is de zaak van God, die ons, zijn dienstknechten, die eenmaal rekening van onze bediening zullen moeten geven, bevolen heeft haar in alle zuiverheid te belijden en te leren' (p. 31).² Dat wij niets mogen toegeven omwille van mensen wanneer de waarheid wordt aangevallen, is dus hierom: omdat alleen de Here gezag heeft in zijn kerk.

En wat de remonstranten en de hogere overheid nu eigenlijk willen ('de moderateurs van onze tijd'), is dat de kerk toegeeft aan de onwil van mensen om zich aan Gods Woord te onderwerpen. Dat is de verdraagzaamheid die door hen bepleit wordt. Geen verdraagzaamheid in dienst van de doorwerking van de waarheid (die ons bevrijdt van onszelf), maar juist ten koste daarvan (zodat we gebonden blijven aan eigen ideeën).³

Humanistische tolerantie

Hier raakt Trigland aan de kern van de tolerantie die de 'moderateurs van zijn tijd' voorstaan. Met een beroep op verdraagzaamheid en vrede wordt de onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan Gods Woord ondermijnd. En dat gaat heel subtiel. De leer van de Bijbel wordt eerst op een bepaald punt tegengesproken. Dat kan voor het gevoel van mensen een heel klein punt zijn. Over veel andere punten ben je het met elkaar nog eens. Maar op dát ene

punt wordt de leer tegengesproken. De moderateurs zeggen dan: moeten we daar nu zo'n strijd over gaan voeren? Kunnen we op dat punt niet een beetje toegeven en ruimte geven aan een andere mening, zodat de vrede en de eenheid bewaard worden? Over de hoofdzaken zijn we het toch eens? Trigland zegt: dat klinkt heel mooi. En dan lijkt het ook alsof je het probleem hebt opgelost, zonder ruzie en strijd. Maar in feite heb je door toe te geven, een legitieme plaats gegeven aan het verzet tegen Gods Woord. Die waarheid mag openlijk worden tegengesproken, of niet meer openlijk in al zijn scherpte worden uitgedragen. Omdat mensen dat willen. Dan doen wij alsof wij autonoom mogen beschikken over de zaak van God.

Relativisme

En zo wordt die verdraagzaamheid een voertuig van de dwaling, zegt Trigland. Waarom? Allereerst hierom: deze moderatie werkt in de hand dat mensen gaan denken dat het niet zo nauw luistert met de waarheid. Die waarheid mag immers op een bepaald punt openlijk worden tegengesproken, of hoeft niet zo nodig als tegengesteld aan de dwaling te worden uitgedragen. Dat werkt dus relativisme in de hand. Als je maar vaak genoeg hoort: 'Je kunt er ook zo tegen aankijken', dan gaan mensen vanzelf anders aankijken tegen de leer die tot dan toe nog gold als de bijbelse waarheid. Die krijgt dan steeds meer het karakter van een mening of interpretatie. Dus het feit dat de waarheid tegengesproken mag worden, zal uiteindelijk ervoor zorgen dat het gezag van de waarheid ondermijnd wordt. De waarheid wordt steeds meer ervaren als menselijke mening of zienswijze.

² Deut. 4:2 en Op. 22:18-19.

³ Zie verder hierover H. Schokking, *De leertucht in de Gereformeerde Kerk van Nederland tussen 1570 en 1620*, Amsterdam, 1902, p. 252-265, een uitgebreid hoofdstuk over het verschil tussen remonstranten en contraremonstranten in hun begrip van tolerantie. Dit boek is ook te vinden op www.kerkrecht.nl.

Ten tweede: het kan niet anders of de dwaling zal ook doorwerken. Als die dwaling niet meer openlijk wordt tegengesproken en afgewezen, maar verdragen, dan zullen daar ook meer mensen in gaan geloven. Juist ook omdat de dwaling altijd aansluit bij het leugenachtige hart van de mens. De dwaling vinden wij uit onszelf veel aannemelijker dan de waarheid van Gods Woord.

In de derde plaats: het zal nooit bij dat ene punt blijven. De christelijke leer is namelijk als een ketting met veel schakels. Als er één schakel uitgetrokken wordt, valt de hele ketting uit elkaar. Je zult dus ook zien dat dwaalleraars niet zullen blijven staan bij dat ene punt, maar met nieuwe punten komen, en ook dan weer vragen om verdragen te worden. En zo kan de dwaling in de kerk opbloeien en wortel schieten door de bescherming van de moderatie.

Trigland doet daarom ook een beroep op het geweten van de 'zogenaamde moderateurs'. Hij zegt: als jullie je eigen geweten onderzoeken, moet je dan niet gewoon eerlijk toegeven dat je een vreemde leer de kerk in wilt brengen, en de gereformeerde leer wilt verduistert, en dáárom zoveel spreekt over vrede en verdraagzaamheid? Omdat jij er dus een bepaald belang bij hebt? Of omdat je je eigen rust belangrijker vindt dan de waarheid van God?

Leren van Trigland

Tot zover Trigland, over die twee soorten tolerantie. De ene in dienst van de doorwerking van Gods Woord in de gemeente, de andere in dienst van de mens en zijn vrijheid. Alles overziende, wat kunnen wij vandaag van Trigland leren? Ik noem vier punten.

1. Hoe stel je je op?

We kunnen van Triglands onderwijs leren als het gaat om de omgang met elkaar in de gemeente (zie daarover het vorige artikel). In een strijdsituatie is het grote gevaar dat boosheid en frustratie je gaan beheersen. Helemaal als je in de minderheid bent en je geen recht gedaan voelt. Je kunt wrok gaan koesteren tegen broeders of zusters, of tegen je eigen kerkenraad. Dan is het belangrijk om je af te vragen: wat is mijn motivatie? Ben ik uit op de eer van God en het heil van mijn naaste, of vecht ik voor mijn eigen eer en mijn eigen gelijk? Die zelfbeproeving is altijd nodig, hoe je positie ook is in de kerkelijke moeiten van dit moment. Het is een groot risico dat niet de eer van God meer centraal staat, maar je eigen eer. En dat je alleen nog maar boos kunt zijn op die ander, en niet meer voor hem kunt bidden. Daar waarschuwt Trigland ons voor. Ik hoorde van een broeder die grote meningsverschillen had met zijn kerkenraad, dat hij elke dag bad: Here, bewaar mijn hart voor bitterheid, wrok, boosheid, frustratie, zodat ik de strijd in uw dienst zuiver kan blijven voeren: tot uw eer, en met het oog op het heil van mijn naaste.

2. Het mechanisme van relativisme

Er worden in onze kerken veel proefballonnen opgelaten. Veel nieuwe ideeën gepropageerd, die in strijd zijn met wat wij belijden als de leer van Gods Woord. Het gaat dan niet alleen maar om zaken die met de ethiek (bijv. nieuwe opvattingen over seksualiteit) te maken hebben, maar ook met de geloofsleer (verzoening). Zoiets werkt als een 'gestaag vallende druppel die de steen uitholt'. Als je dat maar lang genoeg laat gebeuren, wordt het gezag van Gods Woord vanzelf ondergraven. Het heeft een relativiserend effect, zonder dat er argumenten worden

genoemd. Als je het maar vaak genoeg hoort en het niet bestreden wordt, gaan mensen vanzelf denken: je kunt het kennelijk ook anders zien. Zo is het, mijns inziens, ook gegaan rond de vrouw in het ambt: als je maar lang genoeg zegt dat de Bijbel daar ook wel ruimte voor laat, dan gaan mensen vanzelf geloven dat wat de kerk altijd leerde, niet zo duidelijk in de Bijbel staat. Oftewel: in een kerk waar de waarheid mag worden tegengesproken, wordt de waarheid in de beleving van mensen vanzelf een mening of een mogelijke interpretatie. Met als gevolg dat de eenheid van het geloof steeds verder wordt ondergraven.

3. Kerkelijke eenheid

Trigland zegt ook heel actuele dingen over het streven naar kerkelijke eenheid. Onze kerken doen mee met het initiatief van de Nationale Synode. Men ontkent niet dat er verschillen blijven tussen kerken, maar zoekt op basis van een nieuwe belijdenis toch eenheid. Daarbij wordt de gereformeerde belijdenis even tussen haakjes gezet. Dat is volgens mij precies hetzelfde als wat er gebeurde in de tijd van Trigland, en waartegen hij zich verzet. Trigland schrijft dat de moderateurs van zijn tijd zeiden: 'Mag men dan niet trachten het aantal sekten te verminderen en de gescheurde christenheid te herstellen. Israël, zo klagen zij, ligt geheel verwond en ziet, niemand tracht het te verbinden. Zou het dan niet een goede vrucht van deze moderatie zijn, dat men al deze twistgesprekken verhinderde en de christenen zich met elkaar verenigden?' (p. 40). Het argument lijkt op dat van vandaag. We hebben elkaar toch als christenen hard nodig. Al die strijd maakt ons alleen maar ongeloofwaardiger. Laten we vooral de nadruk leggen op dat waarover we het eens zijn, en niet op de verschillen.

Trigland laat ook zien dat humanistische tolerantie uiteindelijk een nieuwe vorm van tirannie in de kerk brengt

Maar Trigland zegt dan: natuurlijk is het goed dat wij het aantal sekten (die we vandaag andere kerkgenootschappen noemen) trachten te verminderen. Dat moet inderdaad ons verlangen zijn. Maar dat mag je nooit doen door ruimte te geven aan de leer van die sekten, en tot een soort consensusbelijdenis te komen. Want (veel van) die sekten zijn ontstaan doordat ze zich niet wilden binden aan heel de leer van de Bijbel. Tot die leer moeten ze dus worden teruggebracht. Dat hebben ook de apostelen gedaan. Toen er valse apostelen kwamen in de gemeenten in Galatië, die zeiden dat je ook nog de joodse wet moest houden om door Christus gered te kunnen worden, zei Paulus niet: Laten we de vrede bewaren, door tot een vergelijk te komen. Laat u wat van de wet vallen, dan zal ik van de genade iets laten vallen, en zo komen we elkaar tegemoet. Nee, hij bestrafte de gemeente van Galatië ernstig omdat ze zich door de valse apostelen hadden laten verleiden, en hij probeerde hen terug te brengen tot de erkenning van de waarheid waarvan zij afgeweken waren. Op deze manier moeten ook wij, zegt Trigland, 'de sekten verminderen, doordat men degenen die van de waarheid zijn afgeleid grondig onderwijst en hierdoor tracht te brengen tot de eenheid van het geloof. Opdat zo de dwalende schapen tot de ware schaapskooi van Christus gebracht zijnde, het worden mag één schaapsstal en één herder' (p. 41). Trigland denkt dus heel sterk vanuit de normativiteit van de gereformeerde leer. Dat is de aangenomen leer, waarvan we samen belijden dat die overeenstemt met Gods Woord. Groepen die daarvan zijn afgeweken, kunnen we dan niet ineens tot volwaardige kerken gaan verklaren, en hun leer (gedeeltelijk) aanvaarden. Nee, wie daarvan is afgeweken, moet juist tot bekering worden gebracht. In de huidige oecu-

mene denkt men anders. Men gaat uit van het bestaansrecht van verschillende kerken, met hun eigen opvattingen. Die staan als het ware op hetzelfde niveau. En vanuit die situatie wordt naar een soort consensus gezocht, zelfs met de remonstranten. Maar daarvoor is het dus wel nodig om de gereformeerde leer te relativieren. Want je zegt: die zetten we – ter wille van de geloofseenheid met andere christenen – even tussen haakjes. Terwijl je in de (eigen) kerk zegt: dit is de leer van Gods Woord, en die moet onverkort worden uitgedragen. Dat is zelfs wat ambtsdragers beloven. Zulk oecumenisch streven leidt dus tot, of komt voort uit, relativering van je eigen belijdenis.

4. Nieuwe tirannie

Tot slot nog iets anders. Trigland laat ook zien dat humanistische tolerantie uiteindelijk een nieuwe vorm van tirannie in de kerk brengt. Het is een manier om de dwaling de hand boven het hoofd houden. En zolang je dat doet, zal die dwaling doorvreten. Ik wil dat illustreren aan de hand van het proces rond de openstelling van de ambten voor zusters. Eerst werd ruimte gevraagd om op een bepaald punt anders te mogen denken dan de kerk altijd geleerd heeft en gepraktiseerd. De synode heeft dat nu goedgekeurd. Ze heeft de overtuiging van de kerk op dit punt daarmee gedegradeerd tot een mogelijke mening. Je hebt nu net zoveel recht om te zeggen dat God het goedkeurt, dat het regeerambt in de kerk ook voor zusters bestemd is. Maar daar blijft het niet bij. In diezelfde synodebesluiten zit al de tendens om te zeggen: wie de vrouw in het ambt afkeurt, onthoudt haar eigenlijk iets waarop ze recht heeft. God is in de

heilsgeschiedenis verder gekomen. Dus uiteindelijk is het zo: de klas-

sieke overtuiging zal overboord moeten. De verdraagzaamheid voor het nieuwe standpunt, die eerst gevraagd werd, dient uiteindelijk om de oude leer de kerk uit te krijgen (bewust of onbewust). Er is waardering voor wie daaraan toegeeft en de zaken niet op de spits drijft. Maar wie zegt: dit is ongehoorzaamheid aan Gods Woord, die zal te maken krijgen met verwijten en tegenwerking. Zo ging het ook in de tijd voor de Dordtse synode. De remonstranten die vroegen om verdragen te worden, riepen uiteindelijk het geweld van de overheid te hulp om de gereformeerden die daarin niet mee wilden, te vervolgen. Dat is de 'intolerantie van de tolerantie'.

Slot

In de artikelen over Trigland hebben we gezien wat het verschil is tussen christelijke en humanistische verdraagzaamheid. De ene dient de doorwerking van Gods Woord in de gemeente, en zo de eenheid van het geloof op basis van Gods Woord. De andere dient de vrijheid van de mens ten koste van Gods Woord, en een eenheid die door mensen zelf wordt gemaakt. In het begin van het artikel stelde ik de vraag: wat bedoelen we als we het hebben over het bewaren van de eenheid van de gemeente en de kerken onderling? Ik hoop dat deze artikelen helpen om daar op een gereformeerde manier over te denken, en om het humanisme te kunnen ontmaskeren dat ook in onze kerken in een 'christelijk jasje' binnengedrongen is. ■